

**Ferenc Pozsony, *Ceangăii din Moldova*, Cluj, Asociația
Etnografică Kriza Janos, 2002, 204 p.**

Apărută cu sprijinul Ministerului Culturii de la Budapesta, cartea lui Ferenc Pozsony pune cititorul într-o mare încurcătură și aceasta pentru că e greu să-ți dai seama dacă lucrarea în cauză este una de istorie, lingvistică, etnologie sau un simplu eseu jurnalistic. Am putea crede că este vorba despre o lucrare cu caracter multidisciplinar sau interdisciplinar – termeni des folosiți în ultima vreme, dar, de multe ori, total neadecvat – însă, așa cum preciza regretatul istoric David Prodan, pentru a fi multidisciplinar se cuvine ca cel în cauză să stăpânească bine cel puțin una dintre discipline, or, cartea lui Ferenc Pozsony nu pare să se conformeze deloc acestei definiții. Spun aceasta, pentru că, lucrarea de față ascunde numeroase erori metodologice, mai greu de observat pentru cititorul neavizat. Autorul amalgamează pur și simplu trecutul cu prezentul și nu ține deloc seama de cursul istoriei așezând un semn de echivalență între perioada medievală, perioada comunistă și cea post-decembristă. Deși acest aspect ar putea fi pus pe tentația etnologului de a porni de la prezent pentru a se afunda în trecut, în cazul de față lucrurile stau altfel, autorul pornind de la trecut în încercarea de a modifica prezentul.

Dacă ar fi să dau un nou titlu cărții domnului Pozsony aş numi-o **Știință și politică, dar mai presus de toate politică**, asta pentru că lucrarea are un pronunțat caracter politic, fapt demonstrat și de titlul cărții. Autorul pornește de la de la recomandarea 9078 a Comitetului de Cultură al Consiliului European, adoptată (nu „adoptat”, p. 8) în mai 2000, la Istanbul, încercând să demonstreze că aceasta nu provine dintr-o informare eronată, așa cum este de fapt, ci din „*năzuințele privind drepturile comunităților maghiare din Moldova*” (p. 5). Textul acestei recomandări devine pentru Ferenc Pozsony literă de lege, acceptând fără rezerve că *ceangăii* reprezintă o „*minoritate etnică, lingvistică, culturală și confesională, al cărei dialect este limba maghiară*”, adăugând că aceștia sunt o comunitate care „*nu s-a integrat întru totul în comunitatea română*” (p. 7). Tenta politică este evidentă. Așa cum am mai spus-o și mă văd nevoit să repet acest lucru, termenul de *ceangău* nu reprezintă absolut nimic din punct de vedere istoric, așa încât nici nu poate fi vorba de un asemenea etnonim, termenul având menirea de a transforma o minoritate confesională într-una etnică. În Moldova au existat și în trecut și în prezent români și maghiari, nu există și nu a existat o nație ceangăiască și nici o limbă ceangăiască, la fel cum nu există o limbă moldovenească. Conform datelor ultimului recensământ în Moldova există mai mult de 200 000 de oameni care se declară români, de confesiune catolică și aproape 200 (două sute și nu 100 000 așa cum estimează autorul) care se declară maghiari sau ceangăi. Cei care se declară ceangăi se doresc a fi tot maghiari și nu cunosc semnificația termenului, dacă ar ști că, în Secuime, țiganii care vorbesc ungurește sunt denumiți cu exact același termen, nu s-ar mai declara așa. Desigur, dacă Ferenc Pozsony ar fi vorbit, în cartea sa, doar de vreo 200 de unguri care există în Moldova, lucrarea sa n-ar mai fi putut sluji interesului politic și, probabil, nici nu ar mai fi fost publicată. Însă, nu substratul sau scopul politic al acestei cărți ne-a atras atenția, s-ar putea ca la data redactării autorul să nu fi cunoscut aceste cifre și demersul său pentru apărarea „*năzuințelor ceangăilor*” să fi fost făcut cu bună intenție, tocmai de aceea nu vom insista mai mult asupra acestei chestiuni.

Cartea lui Ferenc Pozsony cuprinde o sumedenie de afirmații *interesante*, ba chiar aduce în lumină lucruri necunoscute. Așa de pildă, putem afla că „*voievodatul*

Moldovei a fost întemeiat în Evul Mediu ca vasal al regatului maghiar” (p.5) (din ceea ce este cunoscut, actul de vasalitate se stabilește între persoane, deci domnul Moldovei putea fi vasalul regelui Ungariei, dar, dacă nu cumva mă înșeală memoria, voievodatul Moldovei a apărut tocmai ca urmare a sustragerii lui Bogdan de sub obediența regelui maghiar), că *„regatul maghiar medieval a fost întemeiat în Bazinul Carpatic în 1001, odată cu încoronarea regelui Ștefan cel Sfânt”* (p.6) (noi știam că în Câmpia Panonică), că *„populația vlahă (de limbă română) a pornit din Balcani și s-a extins treptat spre nord, iar mai târziu – în secolul al XV-lea – a ajuns majoritară în Moldova”* (p. 22) (fără comentarii), că lupta de la Baia dintre Ștefan cel Mare și Matei Corvin *„s-a încheiat fără victoria vreunei părți”* (p.24) (mă întreb de ce s-o fi grăbit regele maghiar să facă cale întoarsă, purtând ca trofeu de luptă o săgeată cu trei colți înfipți în spate și unde erau vremurile în care cei răniți în spate erau dezonați), că *„localitatea Roman a fost întemeiată în jurul anului 1390, pe vremea domniei voievodului Mușat I, în vecinătatea unei cetăți mai vechi construite de maghiari”* (p.25) (nu știm cine este acest Mușat I, manualele noastre de istorie nu pomenesc nimic de el), că *„soția și fiica voievodului Lațcu s-au opus cu îndârjire bisericii catolice”* (p. 56) (noi știam că această Margareta Mușata a fost o catolică înfocată, fiind îngropată în biserica de la Siret, așa cum o dovedește documentul emis de fiul său, Petru I) și această înșiruire ar putea continua cu multe alte exemple de acest gen.

De altfel, întreaga compoziție istorică a acestei lucrări are un aspect foarte pestriț: autorul nu respectă nici o cronologie, amalgamând pur și simplu evenimentele istorice și nu procedează nici la o încadrare a fenomenelor în timpii braudeliene. Așa se face că, subiecții lucrării, trec cu o repeziciune uimitoare ba la protestantism, ba la ortodoxie, revenind din când în când la catolicism, autorul neglijând total rolul primordial pe care îl deține sentimentul religios și care nu se modifică doar sub acțiunea factorului conjunctural. Din acest motiv, i-am sugera domnului Pozsony că cercetarea istorică implică anumite reguli care trebuie respectate. În primul rând, scopul cercetării istorice nu este acela de a demonstra ci de a înțelege, iar înțelegerea se realizează în urma analizei unei mase documentare, o analiză care trebuie să fie lucidă și critică. Dacă domnia sa ar fi procedat astfel și-ar fi dat seama singur, de un fapt deja cunoscut, că pretinsa scrisoare a celor din Săbăoani, din octombrie 1671, este un fals, ticluit de Petru Parcević într-o anumită conjunctură istorică.

Din cele prezentate până acum reiese limpede că Ferenc Pozsony nu cunoaște istoria Moldovei, nu este familiarizat cu instituțiile și cu structurile socio – mentale de aici, iar consecințele acestei situații se regăsesc în cuprinsul lucrării. Astfel, deși recunoaște că *„maghiarimea din Moldova nu este omogenă din punct de vedere istoric și cultural”* (p. 7), acest lucru nu-l împiedică pe autor să vorbească despre comunități întemeiate pe baze etnice, de o *conștiință etnică ceangăiască* și chiar de *conștiința istorică a ceangăilor din Moldova*. Nu-și are rostul aici să ne oprim asupra fiecărei chestiuni în parte, însă vom insista puțin asupra conștiinței istorice.

Autorul încearcă să ne convingă de prezența în tradiția catolicilor din Moldova a sfinților regi ai Ungariei. Așa cum o ilustrează exemplele folosite, figurile regilor sfinți sunt prezente în tradițiile catolicilor, însă ei au intrat în conștiința acestora sub influența cultului liturgic și nu datorită personalității lor istorice. În schimb, atunci când este vorba cu adevărat de o conștiință istorică, cu referire la fapte istorice și mituri profane, mult mai prezentă este figura unui alt sfânt: Ștefan cel Mare, fapt recunoscut și de autor.

Că figura regelui Ștefan a fost împrumutată din sfera liturgicului o dovedesc și alte exemple citate de autor, așa cum este cazul bisericilor închinat acestui sfânt, printre care și biserica din Tețcani, care, potrivit autorului, *„a fost pusă sub protecția*

Sfântului Ștefan deja în Evul Mediu” (p. 88). Mă simt dator să-l informez pe domnul Pozsony că prima biserică din Tețcani a fost construită abia spre sfârșitul secolului al XIX-lea, în intervalul 1872 – 1874 și purta, într-adevăr, hramul Sfântul Ștefan, însă enoriașii nu au avut nici un rol în alegerea hramului.

Capitolul dedicat folclorului (în limba maghiară, evident, pentru că folclorul în limba română reprezintă, în opinia autorului, un împrumut caracteristic secolului XX) este la fel de irelevant. De vreme ce toate creațiile folclorice citate provin doar dintr-o singură localitate, este vorba de Cleja, pretenția autorului de a acoperi întreaga hartă a comunităților catolice este nejustificată.

Chestiunile de natură lingvistică sunt prezentate mult mai detaliat. Autorul aduce un puternic contra – argument teoriei lui Dumitru Mărtinaș referitoare la proveniența cuvântului *ler* din limba latină, oferind și alte date interesante. Aflăm, astfel, că dialectele ungurești din Moldova conțin un număr de 2730 de cuvinte împrumutate din limba română, dintre acestea 380 sunt în legătură cu viața omului, 70 cu rudenția, 190 cu îmbrăcămintea și portul, 120 cu alimentația, 360 cu casa și împrejurimile, 19 cu satul, 175 cu munca agricolă, 180 cu creșterea animalelor, 115 cu ocupațiile casnice, 345 cu natura, 260 cu meșteșugul și comerțul, 150 cu obiceiurile, tradițiile, credințele și viața culturală etc.

Observăm că majoritatea acestor cuvinte sunt de importanță vitală pentru viața cotidiană a unei comunități, iar autorul nu reușește să explice cum s-a produs un asemenea *împrumut* masiv, argumentele aduse în capitolul destinat vieții economice fiind insuficiente și contradictorii. Deși preia afirmația că „*secera de mână, cununa, treieratul manual sunt tot atâtea particularități aduse din secuime și păstrate în Moldova*” (p.163) și adaugă că „*elementelor secuiești referitoare la agricultură, piscicultură și apicultură li s-au adăugat uneltele și tehnologiile împrumutate de la vecinii lor români*” (p. 164), explicația este tardivă și nu justifică nici pe departe preluarea unui lot atât de masiv de termeni românești, fapt constatat și de autor: „*Este flagrant numărul mare de împrumuturi din limba română referitoare la casă (de ex. la amenajarea casei, la curte, la pomicultură, la grădinărit), la om (de ex. la părțile corpului, la boli, la tratamente, la acțiuni, la viață socială), la port, la natură și la procurarea bunurilor cotidiene*” (p. 120).

Întrebarea, pe care Ferenc Pozsony o evită, este: *Cum se face că o populație agricolă, care își asigură existența prin munca câmpului și care locuiește în comunități închise, renunță la terminologia tradițională pentru a adopta una străină?* Explicații de genul „*maghiarii stabiliți în Moldova și-au însușit treptat modul în care românii creșteau oile și cunoștințele meșterilor tăbăcari ai regiunii*” (p. 170) sunt puerile și nu pot ascunde un adevăr, pe care Ferenc Pozsony îl maschează prin folosirea obsesivă a cuvintelor „*asimilare*” și „*românizare*”. Sunt de acord că a existat un proces de asimilare și românizare, însă acesta a avut loc în interiorul comunităților și nu ca urmare a unei presiuni venite din afară, proces care s-a circumscris evoluției istorice din această parte a Europei și în care, rolul principal a fost deținut de un puternic nucleu românesc, cel care a conservat și a impus această terminologie nou – veniților în comunitate.

Nu pot fi de acord cu domnul Pozsony atunci când afirmă că „*sarcina fiecărui intelectual din România este protecția culturii ceangăilor*”, pentru că o cultură ceangăiască nu există și de ce nu există ne-o spune chiar autorul: „*în cursul secolelor ceangăii – maghiari s-au integrat organic în mediul economic, social și cultural român din Moldova*” (p. 189).

În final, doresc să-l felicit pe Ferenc Pozsony pentru ideea de a-și publica lucrarea în limba română, fapt lăudabil, și sper că exemplul său va fi urmat și de alți

cercetători maghiari. Mă bucur să constat că unii dintre aceștia au înțeles că pentru a se adresa catolicilor din Moldova trebuie să scrie în limba română și nu în ungurește.

Daniel Frâncu